

Ed. 545. Frumvarp til jarðræktarlaga. [248. mál]

(Lagt fyrir Alþingi á 92. löggjafarþingi, 1971—1972.)

I. KAFLI

Um stjórn ræktunarmála.

1. gr.

Landbúnaðarráðuneytið (landbúnaðarráðherra) hefur á hendi æðstu stjórn allra ræktunarmála.

2. gr.

Búnaðarfélag Íslands, sem stjórnað er af 3 manna stjórn, sem kosin er af Búnaðarþingi, hefur á hendi umsjón með framkvæmd þeirra ræktunarmála, sem ríkisframlag er veitt til samkvæmt lögum þessum, enda sé skipulag þess og starfsreglur í samræmi við ákvæði laganna. Um kosningarétt og kjörgengi til Búnaðarþings, tölu fulltrúa, kjördæmaskipun og kosningafyrirkomulag innan hvers kjördæmis fer, eins og fyrir er mælt í lögum Búnaðarfélags Íslands.

3. gr.

Störf þau, sem Búnaðarfélagi Íslands eru falin með lögum þessum, annast búnaðarmálastjóri með aðstoð jarðræktarráðunauta félagsins, héraðsráðunauta og trúnaðarmanna Búnaðarfélags Íslands undir yfirstjórn félagsstjórnarinnar.

4. gr.

Búnaðarsamböndum er heimilt, að fengnu samþykki Búnaðarfélags Íslands, að ráða til sín ráðunauta í jarðrækt og bútaekni. Enn fremur er tveim eða fleiri búnaðarsamböndum heimilt að ráða til sín ráðunauta til sameiginlegra starfa, enda samþykki landbúnaðarráðherra tölu þeirra og starfssvæði.

Heimilt er að fela sama manni að gegna ráðunautarstarfi bæði við jarðrækt og búfjárrækt, enda fær hann þá greidd laun að jöfnu frá hvorri búgrein. Héraðsráðunautar (í jarðrækt eða búfjárrækt) skulu vera framkvæmdastjórar búnaðarsambandanna og hafa á hendi leiðbeiningar og eftirlit með ræktunarframkvæmdum, hver á sínu sambandssvæði í þeim greinum, er lög þessi ná yfir. Héraðsráðunautar skulu árlega skila starfsskýrslum.

Stjórnir búnaðarsambandanna skulu semja starfsáætlun fyrir komandi ár. Áætlanir þessar ásamt starfsskýrslum héraðsráðunautanna skulu hafa borizt Búnaðarfélagi Íslands fyrir 1. febrúar ár hvert til umsagnar og staðfestingar.

Í Vestmannaeyjum og Grímsey er heimilt að ráða sérstaka trúnaðarmenn, og í þeim búnaðarsamböndum, þar sem héraðsráðunautar, að dómi Búnaðarfélags Íslands, komast ekki yfir verkefni sín, svo sem úttekt jarðarbóta, skal heimilt að ráða aðstoðarmenn, enda samþykki landbúnaðarráðherra tölu þeirra og launakjör að fengnum tillögum Búnaðarfélags Íslands.

5. gr.

Kostnaður við framkvæmd þessara laga greiðist úr ríkissjóði af fé, er veitt er til þess í fjárlögum, eða eftir reikningum, er landbúnaðarráðherra samþykkir.

Ríkissjóður greiðir búnaðarsamböndunum 65% af launum héraðsráðunauta, aðstoðarmanna og trúnaðarmanna. Hluti ríkissjóðs í launum héraðsráðunauta fer eftir kjarasamningum opinberra starfsmanna. Ríkissjóður greiði allt að 65% af ferðakostnaði héraðsráðunauta samkvæmt ákvörðun landbúnaðarráðuneytisins, að fengnum tillögum Búnaðarfélags Íslands.

6. gr.

Í hverjum hreppi eða bæjarfélagi skal vera eitt búnaðarfélag. Heimilt er þó, að búnaðarfélag nái yfir stærra svæði en einn hrepp, enn fremur að tvö búnaðarfélög séu í sama hreppi eða einstakir menn séu í búnaðarfélagi annars hrepps, ef sérstakar landfræðilegar ástæður eru fyrir hendi, enda samþykki stjórn Búnaðarfélags Íslands slík frávík.

Hreppabúnaðarfélögum er skylt að vera í búnaðarsambandi viðkomandi héraðs.

Stjórnnum búnaðarfélaga skal skylt að halda skýrslur og reikninga eftir því, sem stjórn Búnaðarfélags Íslands ákveður. Samrit af skýrslum þessum og reikningum skal senda til búnaðarsambandanna. Búnaðarsamböndin skulu árlega senda Búnaðarfélagi Íslands skýrslur um jarðræktarframkvæmdir innan síns umdæmis ásamt afriti af reikningum sínum.

Á meðan framlag ríkisins samkvæmt lögum þessum er ekki greitt sama ár og úttekt fer fram, greiðist það í þeirri röð, sem úttektarskýrslur berast, að því tilskildu, að kvittanir fyrir fyrra árs framlagi hafi borizt Búnaðarfélagi Íslands.

Hver sá, er njóta vill ríkisframlags samkvæmt lögum þessum, skal vera félagsmaður í búnaðarfélagi byggðarlagsins.

7. gr.

Ákvæði laga þessara um ríkisframlag til jarðræktar og húsabóta ná til:

1. Allra jarðeigna í landinu, er teljast lögbýli samkvæmt skilgreiningu ábúðarlaga nr. 36 29. marz 1961, I. kafla 1. gr., að undanskildum þeim jörðum og jarðarhlutum, er liggja innan skipulagssvæða kaupstaða, kauptúna, sjávar- og sveitaþorpa.
2. Nýbýla, sem stofnuð eru samkvæmt lögum um Stofnlánadeild landbúnaðarins, landnám, ræktun og byggingar í sveitum frá 1. apríl 1971 eða eldri lögum um sama efni.
3. Allra ræktunarlóða í kaupstöðum, kauptúnum, sjávar- og sveitaþorpum, sem liggja utan takmarka skipulags byggingarlóða.
4. Félagsbundinna ræktunarframkvæmda, sem gerðar eru í þeim tilgangi að koma á fót eða efla sjálfstæðan búrekstur í sveit og við sjó, þar með talin hú, er bæjarfélög reka vegna nauðsynja bæjarins.

8. gr.

Ræktað land í lögum þessum telst: Tún, matjurtagarðar, akrar og véltækt og framræst áveituengi, sem liggja utan skipulagssvæða byggingarlóða í kaupstöðum, kauptúnum og sjávar- og sveitaþorpum.

Nú þykir nauðsynlegt að láta af hendi ræktað land til almennra þarfa. Skal þá ávallt leita umsagnar héraðsráðunautar, en að henni fenginni skal málið lagt fyrir bæjar- eða sveitarstjórn til fullnaðarúrskurðar.

9. gr.

Vegagerð og línulagnir um ræktað og ræktanlegt land skulu háðar þessum takmörkunum:

1. Þegar vegir eða línur eru lagðar um ræktað land, skal þess ávallt gætt að skerða ræktunina sem minnst og að verkið valdi eigi öðrum óþægindum við notkun

landsins en þeim, er ekki verður hjá komizt, og skal þá ávallt leita álits héraðsráðunautar hér um.

2. Vega- og línustæði um ræktanlegt land séu valin þannig og þess gætt við lagningu, að það torveldi sem minnst framræslu landsins og notkun til ræktunar. Að öðru jöfnu skal þess ávallt gætt, að skurðir með vegum geti komið að sem beztum notum við þurrkun landsins. Skal, þar sem svo stendur á, undirbúningi verksins hagað í samráði við ráðunaut Búnaðarfélags Íslands eða héraðsráðunaut.

Þegar raflínur eða símalínur eru lagðar í jörð á ræktuðu eða ræktanlegu landi, skal línueigandi hafa samráð við ræktunarráðunaut og umráðamann lands um það, hvar línan er lögð, svo að staðsetning hennar geti verið sem haganlegust. Þegar línan hefur verið lögð, skal eigandi hennar láta merkja legu hennar ofan jarðar og afhenda oddvita eða sveitarstjóra uppdrátt af línustæðinu og upplýsingar um, hvernig það hefur verið merkt. Uppdrátturinn skal vera í tveimur eintökum, og heldur oddviti eða sveitarstjóri öðru, en afhendir umráðamanni lands hitt eintakið. Hafi þetta ekki verið gert, er eigi skylt að bæta línueiganda tjón, er verða kann á línu vegna ræktunarframkvæmda síðar. Þegar ræktunarframkvæmdir standa fyrir dyrum í landi, þar sem raflínur eða símalínur liggja í jörð, skal umráðamaður lands snúa sér til ræktunarráðunautar, sem athugi á kortinu afstöðu til línanna, hvort hætta sé á, að ræktunarframkvæmdir kunni að koma of nærri línunum og skemma þær, og ef svo er, skal hann tilkynna það línueiganda strax og framkvæmd er áætluð. Skal línueigandi þá senda fulltrúa til að athuga alla aðstöðu á staðnum, eins fljótt og unnt er, og hafa samráð við ræktunarráðunaut og umráðamann lands um ráðstafanir til þess að komast hjá tjóni á línunni. Skal línueigandi bera eðlilegan kostnað við þær ráðstafanir. Náist ekki samkomulag um ráðstafanir eða kostnað við þær, sker gerðardómur úr. Reynist nauðsynlegt, að dómi héraðsráðunautar eða ráðunautar Búnaðarfélags Íslands, að breyta, dýpka eða gera nýtt vegræsi vegna framræslu lands, skal kostnaður sá, er af því leiðir, greiddur af vegagerðaraðila (ríki, sýslu eða einstaklingi) að $\frac{3}{4}$ hlutum.

3. Vegagerðaraðilar og aðrir, sem standa fyrir mannvirkjagerð, skulu haga framkvæmdum sínum þannig, að gróðri eða ræktanlegu landi sé ekki spillt að óþörfu og að af framkvæmdum stafi eigi eyðingarhætta af völdum jarðrasks, landbrots eða því um líku. Enn fremur skal lagfæra yfirborð landsins og dreifa grasfræi og áburði í sár þau, er myndast vegna framkvæmdanna, og skila landinu fullgræddu. Náist eigi samkomulag milli hlutaðeigandi aðila um framangreind atriði, sker gerðardómur skipaður þremur mönnum úr ágreiningi. Sé einn tilnefndur af Búnaðarfélagi Íslands, annar af hlutaðeigandi ráðuneyti, en oddamann tilnefnir sýslumaður í þeirri sýslu, þar sem ágreiningur hefur orðið.

II. KAFLI

Um ríkisframlag til jarðræktar og húsabóta.

10. gr.

Til framkvæmda þeirra í jarðrækt og húsabótum, sem taldar eru í þessari grein, skal greiða framlag úr ríkissjóði, sem hér segir:

- I. Framræsla vegna tún-, akur-, engja- og hagaræktar.
 - a. Vélgrafnir skurðir og plægðir hagaskurðir, 70% kostnaðar við gróft, dýpkun og sprengingu berghafta úr skurðunum. Ákvæðisvinna skal viðhöfð, þar sem því verður við komið. Ríkisframlag skal miða við ákvæðisvinnu-taxta hvers ræktunarsvæðis, sé hann fyrir hendi. Annars úrskurðar Búnaðarfélag Íslands reikninga.

Héraðsráðunautar skulu leita eftir óskum bænda um framræsluframkvæmdir og fyrir 1. maí ár hvert senda stjórn Búnaðarfélags Íslands sundurliðaðar pantanir og áætlanir, hver fyrir sitt starfssvæði, um þá framræslu, er þeir telja æskilega á hverri jörð næstu fimm árin. Búnaðarfélag Íslands gerir síðan heildaráætlun til næstu fimm ára um, hversu mikið skuli grafa á hverju ræktunarsvæði. Þá skulu héraðsráðunautar árlega fyrir 1. maí senda Búnaðarfélagi Íslands endurskoðaðar áætlanir fyrir næsta ár. Búnaðarfélag Íslands lætur síðan framkvæma nauðsynlegar mælingar og annan undirbúning, sem þarf til að bjóða verkið út. Jarðræktarráðunautar þess hafa umsjón með þessum áætlunum og skera úr um vafaatriði. Þegar endurskoðaðar áætlanir hvers árs liggja fyrir, samþykktar af stjórn Búnaðarfélags Íslands, skulu framræsluframkvæmdir á hverju ræktunarsvæði boðnar út. Skulu útboð fara fram fyrir 15. marz ár hvert.

Búnaðarfélag Íslands gerir útboðin fyrir hönd þeirra samtaka, sem sjá um skurðgröft fyrir bændur á hverju ræktunarsvæði, og ákveður ásamt fulltrúa viðkomandi ræktunarsvæðis, hvaða tilboðum skuli tekið og hvaða tryggingar verktaki skuli setja.

Ræktunarsambönd geta jafnt og aðrir aðilar boðið í skurðgröft, hvar sem er á landinu. Ekki er skylt að bjóða út skurðgröft á þeim svæðum, þar sem ræktunarsamböndin sjálf annast framræslu, enda ákveði Búnaðarfélag Íslands taxa þeirra hverju sinni fyrir fram, eftir að útboð hafa farið fram. Berist engin tilboð eða óaðgengileg í skurðgröft á einhverju ræktunarsvæði, skal stjórn Búnaðarfélags Íslands útvega gröfu til að annast þau verkefni. Jarðræktarráðunautar Búnaðarfélags Íslands hafa eftirlit með framkvæmdum. Bændur, sem láta aðra en samþykktu verktaka grafa á jörðum sínum, fá aðeins hálf framlag á skurðina. Á ræktunarsvæðum, þar sem kostnaður við skurðgröft vegna óhagstæðrar aðstöðu er meira en 25% hærri en meðalkostnaður á landinu, en telst þó nauðsynleg framkvæmd, er landbúnaðarráðherra heimilt, eftir tillögu Búnaðarfélags Íslands, að hækka ríkisframlagið svo, að hlutur bóndans verði eigi hærri en meðalkostnaður.

- b. Handgrafnir skurðir, þar sem og þegar vélgrefti verður ekki við komið, kr. 40.00 pr. m².
- c. Plógræsi skulu boðin út á sama hátt og vélgrafnir skurðir og skal framlag á þau vera 75% af kostnaði.
- d. Kílræsi, framlag á þau skal vera kr. 600.00 pr. ha.
- e. Lokræsi með plaströrum og viðeigandi útbúnaði, kr. 50.00 pr. m.
- f. Önnur ræsi (hnaus-, viðar- og grjótræsi), kr. 35.00 pr. m.
- g. Greiddur verði $\frac{1}{3}$ kostnaðar við flóðgarða og $\frac{2}{3}$ kostnaðar við byggingu flóðgátta, vatnsbrúa og flóðvarnargarða, enda sé framkvæmdin samþykkt af Búnaðarfélagi Íslands.

II. Jarðrækt.

- a. Túnrækt á þurrkuðu mýrlendi, kr. 14 000.00 pr. ha.
- b. Túnrækt á þurrlendi, kr. 10 000.00 pr. ha.
- c. Endurvinnsla túna vegna kals eða annarra skemmda, kr. 8000.00 pr. ha.
- d. Vinnsla lands vegna grænfóður- eða kornræktar, kr. 5000.00 pr. ha.
- e. Hagarækt, kr. 3000.00 pr. ha.
- f. Þar sem erfitt er um ræktunarland, er heimilt að greiða 30% aukaframlag á túnrækt á félagsgrundvelli, enda samþykki viðkomandi búnaðarsamband og Búnaðarfélag Íslands framkvæmdina.

III. Grjótnám úr ræktunarlandi, þar sem grjót er ekki seljanlegt, kr. 65.00 pr. m³.

IV. Girðingar um ræktunarlönd og heimahaga, fullgildar með föstum horn- og hliðstólpum, kr. 10.00 pr. m.

V. Áburðargeymslur.

Áburðarhús alsteypt og áburðarkjallarar, kr. 350.00 pr. m³.

VI. Hey-, garðávaxta- og verkfærageymslur.

a. Þurrheyshlóður úr varanlegu efni, kr. 60.00 pr. m³.

b. Votheyshlóður úr varanlegu efni, kr. 200.00 pr. m³.

c. Garðávaxtageymslur steyptar með þaki úr varanlegu efni, kr. 130.00 pr. m³.

d. Verkfærageymslur úr varanlegu efni, kr. 200.00 pr. m².

e. Súgþurrkunarkerfi í þurrheyshlóðu með blásara og fastri aflvél miðað við gólfhlöt í hlöðu, kr. 550.00 pr. m².

f. Súgþurrkunarkerfi með föstum blásara, kr. 300.00 pr. m².

g. Súgþurrkunarkerfi án blásara, kr. 200.00 pr. m².

VII. Vatnsveitur til heimilis- og búsparfar.

Helmingur kostnaðar við vatnsupptöku, þar með talin borun eftir vatni, vatnsgeymar og leiðsla frá vatnsbóli að bæjarvegg. Framlag þetta greiðist því aðeins, að við framkvæmdir sé farið eftir áætlun, sem Búnaðarfélag Íslands lætur gera eða samþykkir.

VIII. Til kölkunar á túnnum, þar sem rannsóknir hafa að dómi ráðunauta Búnaðarfélags Íslands sýnt, að hennar sé þörf, er heimilt að greiða 50% af kostnaðarverði viðurkennds áburðarkalks, eins og það er á hafnarstað, að viðbættum eðlilegum flutningskostnaði umfram 50 km til viðkomandi bónda. Skilyrði er, að kölkunin sé framkvæmd eftir ráðleggingum héraðsráðunautar og undir eftirliti hans, og skal hún við það miðuð að nægja til a. m. k. 5 ára.

11. gr.

Eftirfarandi skilyrðum þarf að vera fullnægt, til þess að heimilt sé að taka út og greiða framlag til jarðræktar og húsabóta þeirra, er um getur í 10. gr.:

- a. Til vélgrafinna skurða því aðeins, að fullnægt sé ákvæðum 17.—18. gr. þessara laga.
- b. Við endurvinnslu vegna kals eða annarra skemmda skulu minnst þrjú ár vera liðin frá síðustu vinnslu, enda samþykki héraðsráðunautur endurvinnsluna hverju sinni.
- c. Framlag til hagaræktar er bundið því skilyrði, að fram hafi farið jöfnun lands og/eða uppgræðsla, þannig að varanlegar gróðurbætur hafi náðst á öllu landinu. Úttekt á slíku landi skal ekki gera, fyrir en fullvíst er, að græðsla hafi tekizt.
- d. Byggingar skulu gerðar eftir teikningum, er Byggingastofnun landbúnaðarins og Búnaðarfélag Íslands viðurkenna. Framlög eftir a-, b-, c- og d-lið 10. gr. skal því aðeins greiða, að landið sé fullunnið, jafnað og nægilega þurrt, að dómi héraðsráðunautar, og að grasfræi eða akurjurtum hafi verið sáð í það, eða að það sé fullgróið túngróðri með sjálfgræðslu.
- e. Jarðabætur skal taka út eigi síðar en á næsta ári eftir að þær eru framkvæmdar. Sjá þó sérákvæði um II. lið 10. gr., staflið e. Greiðsla jarðabótaframlags er enn fremur bundin því skilyrði, að ræktunarsamband eða félag það, sem jarðabótamenn eru félagar í, hafi gert Búnaðarfélagi Íslands full reikningsskil fyrir síðastliðið ár. Hafi jarðabætur þær, sem framlag er veitt á að því sinni, verið unnar að öllu eða einhverju leyti með vélum og verkfærum, sem voru á vegum hlutaðeigandi ræktunarsambanda eða félags, er sambandinu heimilt að halda eftir af jarðræktarframlaginu til greiðslu á vinnuskuldum.

12. gr.

Á framlög, er ákveðin eru í 10. gr. þessara laga, skal greiða verðlagsuppbót samkvæmt vísitölu, er sýni breytingar á tilkostnaði framkvæmda frá meðalkostnaði þeirra á árinu 1971. Hagstofa Íslands ákveður grundvöll vísitölu þessarar í samráði

við Búnaðarfélag Íslands, landnámsstjóra og Byggingastofnun landbúnaðarins, og reiknar Hagstofa Íslands hana síðan árlega miðað við meðalkostnað hvers árs. Fyrirmæli fyrri málsliða þessarar greinar um greiðslu verðlagsuppbóta á framlög gildi frá og með framkvæmdum ársins 1972. Af jarðabótaframlögum þeim, er talin eru í 10. gr., renna 4% til hreppabúnaðarféлага og 2% til búnaðarsambanda, nema af vélgröfnum skurðum 4%, er skiptast að jöfnu á milli nefndra aðila. Þó skulu framlög vegna jarðræktar grænifóðurverksmiðja renna óskipt til viðkomandi verksmiðju.

13. gr.

Búnaðarfélag Íslands skal halda spjaldskrá yfir jarðabætur og jarðabótaframlög til hvers býlis, og skal skrásetja það, er greitt hefur verið síðan jarðræktarlög nr. 43 23. júní 1923 gengu í gildi. Skrásetning þessi tekur og til þjóð- og kirkjujarða, að því er snertir fjárhæðir þær, er þessum jörðum ber í jarðræktarframlögum. Skal þó skrá sérstaklega, hve mikið af framlögum gengur til afgangsgreiðslu. Á sama hátt skal skrá þær jarðabætur, sem unnar eru á ræktunarlöðum í kaupstöðum og kauptúnum.

14. gr.

Ekkert ríkisframlag greiðist til jarðræktar og bygginga á því landi, sem ætla má, að dómi Búnaðarfélags Íslands, að tekið verði á næstu 20 árum, eftir að verkið er unnið, til lóða undir hús, fiskreiti eða annars, sem er óviðkomandi jarðrækt.

15. gr.

Ábúendur þeirra jarðeigna ríkisins, sem ekki eiga kost á ábúð samkvæmt lögum nr. 102 21. des. 1962, um ættaróðul, ættarjarðir, erfðaábúð og sölu þjóð- og kirkjujarða, mega vinna jarðarafgjaldið af sér með þeim jarðabótum, sem framlag er veitt til samkvæmt 10. gr.

Reiknast þær til afgangsgreiðslu 50% hærra en styrkuppþæðinni nemur.

16. gr.

Verkfæraráðunautur Búnaðarfélags Íslands skal aðstoða ræktunarsambönd og aðra hliðstæða aðila við val, útvegum og kaup á skurðgröfum og öðrum ræktunarsvélum, sem nauðsynlegar eru við stærri ræktunarsvæmum. Hann skal og gefa leiðbeiningar um meðferð og rekstur vélanna.

17. gr.

Til þess að ná sem næst jöfnunarverði á framræslukostnað opinna skurða um land allt, skal greiða gjald af hverjum vélgröfnum rúmmetra opinna skurða, er framlags njóta samkvæmt lögum þessum.

Gjald þetta skiptist að jöfnu á skurðgröfuleigu og vinnu við gróftinn, en gjaldið ákveðst þannig:

- Á gróft að 50 000 m³ greiðast 10 aurar.
- 50 000 til 100 000 m³ greiðast 20 aurar.
- 100 000 m³ og yfir greiðast 30 aurar.

Breytingar á jöfnunargildi frá ári til árs, til hækkunar eða lækkunar, ákveður Búnaðarfélag Íslands eftir því, sem reynslan sýnir, að þörf er á. Það reiknar og út hið árlega jöfnunargjald. Nú skiptir verktaki um gröfu á starfstímabilinu, og skal þá jöfnunargjaldið reiknast sem um eina gröfu væri að ræða. Skurðgröftur Landnáms ríkisins í byggðahverfum skal vera undanþeginn gjaldi þessu.

18. gr.

Jöfnunarsjóðsgjald það, er um ræðir í 17. gr., greiðist í sjóð, er heitir „Jöfnunarsjóður fyrir skurðgróft“. Hann skal vera í vörzlu Búnaðarfélags Íslands og annast það reikningshald fyrir sjóðinn. Félagið annast innheimtu jöfnunargjaldsins, og skal það tekið af ríkisframlagi.

Búnaðarfélag Íslands ákveður og annast allar greiðslur úr sjóðnum, eftir því sem nánar verður mælt fyrir um í reglugerð, er gefin verður út með lögum þessum.

III. KAFLI

Um búskaparhæfni jarða.

19. gr.

Búnaðarfélag Íslands skal fela héraðsráðunautum að athuga og gefa skýrslur um þær jarðir, sem telja má að séu í hættu fyrir landspjöllum, svo sem sandfoki, skriðufalli, jökulhlaupi, landbroti o. s. frv.

Enn fremur skulu þeir gefa skýrslur um þær jarðir, sem liggja mjög illa við samgöngum eða eru óhæfar til búrekstrar, svo sem vegna landsmæðar eða ónógra landgæða. Jafnframt skal athuga, hvort úr megi bæta með landaukningu frá aðliggjandi jörðum.

20. gr.

Nú þykir Búnaðarfélagi Íslands skýrslur héraðsráðunauta bera með sér, að jarðir séu sérstaklega athugaverðar sem framtíðarþýli, og skal félagið þá fela einhverjum starfsmanni sínum, ásamt viðkomandi héraðsráðunaut, að kanna ýtarlega búskaparskilyrði umræddra jarða, og auk þess leita álits hlutaðeigandi hreppsnefndar.

Að fengnu áliti þessara aðila skal landbúnaðarráðherra, að fengnum tillögum stjórnar Búnaðarfélags Íslands, úrskurða, hvort jarðir þessar skuli framvegis njóta ríkisframlags samkvæmt lögum þessum.

21. gr.

Þegar ábúandi jarðar, sem svipt hefur verið rétti til jarðabótaframlags, sbr. 20. gr., flytur burt á aðra jörð eða stofnar nýbýli og jörðin leggst í eyði, skal greiða honum úr jarðeignasjóði þann verðmun, sem reynist á söluverði og fasteignamatverði húsa þeirra, er hann átti á jörðinni, ef söluverðmæti þeirra nær eigi fasteignamati, og á þá ríkissjóður forkaupsrétt að húsunum.

Vilji ábúandinn reisa nýbýli, skal enn fremur gefa honum kost á nægilegu landi, er honum verði byggt samkvæmt lögum nr. 102 21. des. 1962, um ættaróðul, ættarjarðir, erfðaábúð og sölu þjóð- og kirkjujarða, en landið skal hann hafa afgjaldslaust til lífstíðar.

IV. KAFLI

Um erfðaleigulönd.

22. gr.

Þegar bæjarstjórnir í kaupstöðum og hreppsnefndir í kaптúnum óska þess, lætur Búnaðarfélag Íslands fara fram athugun á því, hvaða lönd liggja best við ræktun innan takmarka eða í nágrenni kaupstaðarins eða kaптúnsins. Þetta nær þó eigi til þeirra landa, sem líkur eru til, að dómi Búnaðarfélags Íslands, að verði í náinni framtíð tekin til byggingarlóða eða annarra framkvæmda en ræktunar. Þegar um jarðir í eigu einstaklinga er að ræða, skal leita samþykkis til þess, að slík athugun megi fara fram.

Bæjarstjórn eða hreppsnefnd skal láta Búnaðarfélagi Íslands í té þær upplýsingar og skýrslur hér að lútandi, sem nauðsynlegar eru og félagið tiltekur.

23. gr.

Að lokinni þeirri athugun, er um getur í 22. gr., gerir Búnaðarfélag Íslands, eins fljótt og verða má, uppdrátt af landinu og tillögur um skipulag til ræktunar og hagnýtingar þess.

Afrít af uppdrætti með tillögum um lagningu vegakerfis og skiptingu landsins, svo og tillögur um fyrirkomulag ræktunar og hagnýtingu þess, sendir Búnaðarfélag Íslands bæjarstjórn eða hreppsnefnd.

Eru jarðabætur, sem unnar eru á slíku landi, því aðeins framlagshæfar, að fylgt sé tillögum þessum eða breytingum við þær, sem Búnaðarfélag Íslands hefur fallizt á.

24. gr.

Nú er land, sem hæft er til ræktunar, í námunda við kaupstað, kauptún eða þorp og íbúana skortir land til afnota, og skal þá bæjarstjórn eða hreppsnefnd hlutast til um að fá landið. Nú takast samningar ekki um kaup eða leigu á landinu, og er þá bæjarstjórn eða hreppsnefnd heimilt að taka landið leigu- eða eignarnámi, ef Búnaðarfélag Íslands mælir með því og Alþingi veitir til þess lagaheimild. Fer framkvæmd þess samkvæmt lögum nr. 61 14. nóv. 1917, um framkvæmd eignarnáms.

25. gr.

Heimild til eignarnáms, sem gefin er í 24. gr., nær ekki til þess lands, sem eigandi hefur tekið til ræktunar, né þess lands, sem eigandi hefur léð öðrum til ræktunar eða notar sjálfur á annan hátt, ef það telst þeim eða honum nauðsynlegt til bjargræðis. Sama gildir um land, sem fornminjar eru á eða sérstök náttúruþryði, sem skylt er að vernda.

26. gr.

Lönd, sem tekin eru til ræktunar samkvæmt 24. gr., skulu jafnan leigð á erfðaleigu, og skal árgjaldið vera 3% af verðmæti landsins samkvæmt fasteignamati, að viðbættu virðingarverði þeirra umbóta, sem gerðar hafa verið af leigusala á landinu, eftir að fasteignamat fór fram.

27. gr.

Réttur til erfðaleigu á löndum þessum, svo og til veðsetningar á þeim, fer eftir lögum nr. 102 21. des. 1962, um ættaróðul, ættarjarðir, erfðaábúð og sölu þjóð- og kirkjujarða.

28. gr.

Um erfðaleigulönd skal jafnan gerður skriflegur samningur, og er leigutaka skylt að láta þinglýsa honum á sinn kostnað.

Í erfðaleigusamningi skulu meðal annars felast þessi ákvæði:

1. Stærð og lega erfðaleigulands, enda fylgi samningnum uppdráttur af landinu.
2. Að landið sé einungis leigt til ræktunar og óheimil sé önnur notkun þess og að gera á því önnur mannvirki, nema um það sé gerður sérstakur samningur. Sé um byggingar að ræða, skal sá hluti landsins, sem nauðsynlegur er til þeirra afnota, afmarkaður og leigjast sem byggingarlóð.
3. Á hve löngum tíma landið skuli fullræktað. Hvernig ræktunarmannvirkjum skuli við haldið og hverjum vítum vanefndir varða.

29. gr.

Hvenær sem ríkið telur sig hafa þörf fyrir erfðaleiguland til notkunar undir opinber mannvirki ríkis, hrepps- eða bæjarfélags, svo og til sérstaks atvinnurekstrar, er leigutaka skylt að láta af hendi leigurétt sinn að nokkru eða öllu leyti. Fyrir leiguréttindi leiguhafa, ræktun og önnur mannvirki skal greiða honum eftir mati, nema öðruvísi semjist.

Nú krefst ríkið meira af landinu en $\frac{1}{4}$ hluta þess, og getur þá leigutaki krafizt, að landið verði allt tekið með þeim mannvirkjum, sem á því eru, eftir mati.

30. gr.

Land, sem tekið er til ræktunar eftir fyrirmælum þessa kafla, skal leigutaki rækta á eigi lengri tíma en 10 árum, sbr. 28. gr. Að öðrum kosti fellur landið aftur til eiganda, án þess að nokkuð sé greitt fyrir það, sem unnið kann að hafa verið að ræktun þess.

V. KAFLI
Almenn ákvæði.

31. gr.

Sá, er segir héraðsráðunaut, trúnaðarmanni, aðstoðarmanni eða Búnaðarfélagi Íslands vísitandi rangt til um framkvæmdir og gerð þeirra mannvirkja, er ríkisframlags eiga að njóta samkvæmt II. og III. kafla, eða brýtur að öðru leyti ákvæði þessara laga í einhverju því, er verulegu máli skiptir, skal sæta sektum frá 1000—10 000 krónum, og ef það er gert í eiginhagsmunaskyni, má þyngja refsinguna um helming.

Brjótí héraðsráðunautur, trúnaðarmaður, aðstoðarmaður eða annar starfsmaður Búnaðarfélags Íslands þær fyrirskipanir, er honum eru settar í erindisbréfi, eða fari ekki eftir fyrirmælum laga þessara eða reglugerðar, skal hann sæta sömu refsingu, er að ofan getur, nema þyngri refsing liggi við samkvæmt öðrum lögum. Með mál út af brotum á þessari grein skal farið að hætti opinberra mála.

32. gr.

Landbúnaðarráðherra gefur út reglugerð, að fengnum tillögum Búnaðarfélags Íslands, um framkvæmd laga þessara. Búnaðarfélag Íslands gefur út fyrirmæli um gerð jarðabóta og úttekt þeirra.

33. gr.

Andvirði helmings af eignum Vélasjóðs, eins og þær reynast, sbr. ákvæði til bráðabirgða hér á eftir, skal leggja í sérstakan sjóð, er Búnaðarfélag Íslands varðveitir. Verkefni þess sjóðs skal vera að styrkja tilraunir með álitlegar tækninýjungar í landbúnaði, eftir tillögum Búnaðarþings. Landbúnaðarráðherra setur sjóðnum reglugerð.

Ákvæði til bráðabirgða.

Meðan eigi er að dómi Búnaðarþings Íslands völ á nægilega mörgum búfræðikandidötum til að gegna héraðsráðunautarstörfum, má til bráðabirgða og til eins árs í senn ráða búfræðinga með venjulegri búfræðimenntun, enda samþykki Búnaðarfélag Íslands ráðningu þeirra.

Með lagabreytingu þessari eru niður felld ákvæði um Vélasjóð og vélanefnd ríkisins. Vélanefnd ríkisins skal starfa til ársloka 1972, og skal hún fyrir þann tíma koma eignum Vélasjóðs í verð í samráði við landbúnaðarráðherra og ganga frá lokauppgjöri á reikningum sjóðsins.

34. gr.

Lög þessi öðlast þegar gildi, og greiðist framlag á umbætur, unnar á árinu 1972, samkvæmt því. Jafnframt eru úr gildi numin: Jarðræktarlög nr. 22 24. apríl 1965, lög um breytingar á jarðræktarlögum nr. 36 24. apríl 1968 og 51. og 52. gr. og 4. liður 61. gr. laga frá 5. apríl 1971, um Stofnlánadeild landbúnaðarins, landnám, ræktun og byggingar í sveitum.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Frumvarp þetta til nýrra jarðræktarlaga var samþykkt á síðasta Búnaðarþingi, og er flutt hér með nokkrum minni háttar breytingum. Greinargerð Búnaðarþings fer hér á eftir:

Greinargerð.

Á Búnaðarþingi 1971 var samþykkt svofelld ályktun:

„Búnaðarþing ályktar að kjósa þriggja manna milliþinganefnd, sem falið verði að endurskoða jarðræktarlög nr. 22 24. apríl 1965 og 16. apríl 1968. Skal álit nefndarinnar liggja fyrir á næsta Búnaðarþingi.

Dingið leggur áherzlu á, að sérstaklega verði tekin til athugunar eftirfarandi atriði:

1. Viðbótarframlag það, sem greitt hefur verið á nýrækt á býli innan við 25 ha., verði nú greitt á alla ræktun.
2. Framlög vegna grænifóðurræktar, áburðarhúsa og votheysgeymslna verði hækkuð frá því sem nú er.
3. Hreinsun framræsluskurða njóti framlags.
4. Kölkun lands, verkfærageymslur og vatnsleiðslur á sveitabýli njóti framlags.
5. Ákvæði um félagsræktun verði tekin inn í lög.
6. Framlengt verði tímabil ákvæðanna um aukaframlag á súgurrkun.
7. Útboðsskylda á þeim svæðum, þar sem ræktunarsambönd annast sjálf framræslu, verði afnumin.“

Í nefndina voru kjörnir eftirtaldir menn:
Teitur Björnsson, bóndi, Brún, er valinn var formaður,
Egill Jónsson, ráðunautur, Seljavöllum og
Jón Egilsson, bóndi, Selalæk.

Nefndin kom fyrst saman til fundar föstudaginn 19. nóvember og starfaði þá óslitið til föstudags 26. sama mánaðar. Að ósk landbúnaðarráðherra gekk nefndin á fund hans. Skýrði ráðherra frá því, að ráðgerðar væru breytingar á skipulagi jarðræktarmála, og varð því að samkomulagi, að Jónas Jónsson starfaði með nefndinni.

Við endurskoðun laganna var einkum stuðzt við ályktun Búnaðarþings frá 1971, en auk þess var leitast við að mæta þeim ábendingum, er nefndinni bárust. Ein meginbreyting á tilhögun þessara mála er sú, að allar greiðslur ríkisins til stuðnings við jarðræktarframkvæmdir verði nú greiddar samkvæmt jarðræktarlögum. Þá eru með þessu frumvarpi gerðar tillögur um, að starfsemi Vélasjóðs verði hætt og að Vélanefnd ríkisins verði lögð niður. Þessar stofnanir, sem tvímælalaust eiga mjög mikinn þátt í þeim framförum, sem urðu í vélvæðingu og ræktun í landinu, virðast nú ekki lengur hafa því hlutverki að gegna, sem þær höfðu, þar sem aðrir aðilar, bæði ræktunarsambönd og einstaklingar gegna því.

Leitast er við með frumvarpinu að gera ákvæði um ríkisframlag einfaldari og skýrari þannig að síður orki tvímælis, hvaða framkvæmdir njóti framlags. Í þessu augnamiði eru dregnir saman nokkrir framkvæmdaliðir og öðrum sleppt, svo sem girðingum, sem ekki eru 6 strengja. Að öðru leyti er það höfuðmarkmið þessa frumvarps að stuðla að öruggari fóðuröflun í landinu, bættri heyverkun, bættri nýtingu beitilands og betri nýtingu búfjáraburðar.

Af nýmælum, sem að þessu miða, má nefna, að lagt er til að tekið verði upp framlag til hagaræktar. Með hagaræktun er átt við verulegar ræktunaraðgerðir á beitilandi, sem eru til varanlegra bóta, þó þær geti ekki hlotið framlag sem fullnaðarræktun. Hér getur verið um að ræða græðslu örfokalands eða lítt gróins með áburðargjöf og/eða sáningu. Slíkt land yrði þó ekki úttektarhæft fyrir en fullgrætt væri. Þá má nefna grófvinnslu lands, þannig að landið væri gert greiðfært til áburðardreifingar.

Ræktun úthagans stuðlar að því að létta beit af túnnum, en óhófleg túnbeit, einkum á harðindavörum, er talin eiga snaran þátt í því að auka kalhættu.

Að mati nefndarinnar er nú tímabært að taka upp stuðning við ræsi, sem gerð eru með sérstökum þar til gerðum plaströrum. Slík rör eru mikið notuð við framræslu lands víða erlendis. Hér yrðu þau efalaust of dýr til venjulegrar framræslu, en í vissum tilfellum mætti grípa til þeirra. Framlag vegna vatnsveitna til heimilis- og búsparfa er tekið upp í frumvarpið. Það hefur lengi verið baráttumál Búnaðarþings, að slíkur styrkur yrði veittur, þannig að einstakir bændur sætu við sama borð og þeir aðilar, sem njóta styrks til að byggja vatnsveitur á félagslegum grundvelli, eftir ákvæðum laga nr. 93 frá 5. júní 1947.

Með strangari kröfum um hreinlæti og auknu heilbrigðiseftirliti ásamt aukinni tækni og vélnotkun, vex bæði vatnsnotkun og kröfurnar til gæða vatnsins.

Stuðningur við kölkun túna og annarra ræktunarlanda er tekinn upp. Slíkur stuðningur við kölkun þekkist víða erlendis, enda er kölkun eitt grundvallaratriði til jarðvegsbóta. Hér er lagt til, að stuðningurinn verði því skilyrði bundinn, að rannsóknir hafi sýnt að kölkunar væri þörf og hún talin hagkvæm aðgerð, að mati Búnaðarfélags Íslands.

Að mati Búnaðarþings er ekki lengur ástæða til að miða upphæð framlags til nýræktar við ákveðna tústærð. Slík mörk voru afnumin með breytingum, sem gerðar voru á Stofnlánadeildarlögunum á síðastliðnu ári.

Tekinn er upp í frumvarpið stuðningur við verkfærageymslur. Mikil þörf er á slíkum byggingum vegna slaukins fjármagns, sem liggur í vélakosti bænda.

Athugasemdir við einstakar greinar.

Um 1., 2. og 3. gr.

Greinarnar eru óbreyttar frá gildandi lögum.

Um 4. gr.

Lagt er til, að tveim eða fleiri búnaðarsamböndum sé heimilað að ráða til sín ráðunauta til að annast sameiginleg verkefni.

Um 5. gr.

Hér er sú breyting lögð til, að ríkið greiði 65% af ferðakostnaði héraðsráðunauta eins og er um laun þeirra.

Um 7. gr.

Þarfnast ekki skýringa.

Um 8. gr.

Greinin er óbreytt.

Um 9. gr.

Á greininni eru aðeins gerðar nokkrar orðalagsbreytingar við 3. tölulið, sem miða að því að gera skýrari ákvæði um skyldu framkvæmdaaðila til að ganga vel frá grónu landi við mannvirkjagerð.

Um 10. gr.

Um I. lið.

Ákvæðin um vélgrafna skurði eru að mestu óbreytt. Hér er þó kveðið skýrt á um, að heimilt er að veita framlag til að dýpka eldri skurði. Oft er óframkvæmanlegt að grafa nýja skurði eða skipuleggja ný framræslukerfi án þess að dýpka þá, sem fyrir eru. Þau ræktunarsambönd, sem sjálf annast framræslu á félagssvæðum sínum, eru nú undanþegin útbóðsskyldu, þau verða þó að fá samþykki Búnaðarfélags Íslands á þeim taxta, sem þau grafa fyrir hverju sinni.

Eðlilegast virðist, að félagssamtök bænda fái sjálf að ráða því, hvort þau annast framræsluna hjá sér eða ekki. Í þessa grein kemur ákvæði um framlag til að ræsa með plaströrum. Undir liðinn „Önnur ræsi“ eru nú líka tekin hnausaræsi, sem voru sérliður. Ákvæði þau, sem tilgreind eru í g-lið, voru í 24. gr. gildandi laga.

I. liður g. Þar hefur verið bætt inn stuðningi við flóðvarnargarða. Hér er átt við minni háttar framkvæmdir til varnar ræktunarlöndum. Ákvæði þetta nær ekki til fyrirhleðslu til varnar landbroti né breytinga á árfarvegum, sem jafnan hafa verið gerðar fyrir sérstakar fjárveitingar.

Um II. lið (jarðrækt).

Lagt er til, sem fyrr getur, að aðeins sé greint á milli nýræktar á framræstri mýri og á þurrlandi. Oft getur orkað tvímælis, hvernig flokka skuli land, enda eru öll millistig til á milli móa, mela og sanda. Það kemur og í ljós, að lítið sem ekkert

hefur verið flokkað undir sandræktun. Það ber og á það að líta, að allar þessar tegundir lands geta verið mjög misdýrar í ræktun eftir því, hve mikla tilfærslu og jöfnun þarf að gera á landinu. Áður hefur verið rætt um framlag til hagaræktar. Það skal undirstrikað, að ekki er ætlað til þess, að slík ræktun sé tekin út fyrir en árangur ræktunarinnar er fullreyndur.

II. liður f. Tekið er upp aukaframlag til félagsræktunar, þar sem skilyrði til ræktunar eru erfið.

Um IV. lið

Hér er lagt til, að aðeins verði greitt framlag á fullgildar girðingar og hætt að greiða á minna en 6 strengja girðingar eða samsvarandi. Með vaxandi hagaræktun þótti rétt að láta framlag til girðinga ná til girðinga um heimahaga.

Um V. lið.

Hér eru áburðargeymslur flokkaðar í einn flokk og þá aðeins gert ráð fyrir vönduðum yfirbyggðum geymslum.

Um VI. lið.

Stafliðir a, b og c eru hliðstæðir gildandi lögum, en nokkur hlutfallsleg hækkun er lögð til á framlagi votheysgeymslna.

Framlag til súgurrkunar er að mestu óbreytt frá því, sem verið hefur, en strangari kröfur gerðar með tækjabúnað.

Um VII. lið.

Búnaðarfélag Íslands hefur veitt bændum leiðbeiningar um gerð vatnsveitna og gert mælingar og áætlanir, og er gert ráð fyrir, að framlag til þeirra sé þeim skilyrðum háð, að farið sé eftir slíkum áætlunum og fyrirmælum.

Um VIII. lið.

Framlag til kölkunar er sem fyrr getur nýmæli í jarðræktarlögum. Þetta vanda-mál, hvort og að hve miklu leyti er þörf á að kalka íslensk ræktunarlönd, hefur lengi verið til umræðu meðal bænda og búvísindamanna.

Fullvist þykir nú, að kölkun sé undir vissum skilyrðum nauðsynleg, og því lengur og meira sem notaður er kalksnaður áburður, því meiri verður ástæðan til að gefa jarðveginum kalk beint með kölkun.

Um 11. gr.

Í 11. grein eru dregin saman í eina grein meira en áður var ýmis skilyrði fyrir því, að framkvæmdir séu úttektarhæfar og geti notið framlags. Flest eru þetta sömu ákvæði og í gildandi lögum, en varðandi nýja liði eru ný ákvæði, svo sem um framlag til hagaræktar.

Um 12. gr.

Greinin er að efni til sú sama og 11. grein laganna, nema hvað ártöl eru færð til samræmis við hugsaða gildistöku nýrra laga. Í síðustu málsgrein eru efnisbreyt-ingar, þannig að af jarðabótaframlögum samkvæmt 10. grein eiga að renna 4% til búnaðarféлага og 2% til búnaðarsambanda, nema af framlagi til vélgrafinna skurða renna 2% til hvors aðila. Með þessu aukast nokkuð tekjur búnaðarsambanda, en tekjur hreppabúnaðarféлага munu ekki lækka að sama skapi, þar sem nú kemur gjaldið af öllum framlögum, en svo hefur ekki verið um þann hluta, sem Landnám ríkisins hefur greitt. Er þetta sett inn samkvæmt samþykkt frá Búnaðarþingi 1971. Lagt er til, að framlag til grænófóðurverksmiðja gangi óskert til þeirra.

Um 13., 14. og 15. gr.

Greinarnar eru óbreyttar eins og 12., 13. og 14. grein gildandi laga.

Um 16. gr.

Í greininni er að finna ákvæði, sem eru í 15. grein gildandi laga um skyldur verkfæraráðunautar Búnaðarfélags Íslands til að leiðbeina um vélaval og vélnotkun.

Efni 16. og 21. gr. gildandi laga er fellt úr þessu frumvarpi, þar sem lagt er til, að starfrækslu Vélasjóðs verði hætt, og að vélanevnd verði lögð niður.

Um 17. og 18. gr.

Greinarnar eru efnislega samhljóða 22. og 23. gr. gildandi laga, fjalla um „Jöfnunarsjóð fyrir skurðgröft“ og Jöfnunarsjóðsgjald. Gerðar eru eðlilegar hækk-
anir á gjaldinu. Þá er gerð sú breyting, að ákveðið er, að gjaldið sé innheimt beint
af ríkisframlagi til skurðgraftar.

Á III. kafla, sem áður var IV. kafli, voru engar breytingar gerðar.

Á IV. kafla engar breytingar. Áður V. kafli.

V. kafli áður VI. kafli.

Um 33. gr.

Greinin er ný, og er þar gert ráð fyrir sjóðsstofnun af hálfum eignum Véla-
sjóðs, eins og þær reynast eftir endanlegt uppgjör. Skal sá sjóður vera í vörzlu
Búnaðarfélags Íslands og veita styrki til tækninýjunga í landbúnaði.

Um 34. gr.

Greinin þarfnast ekki skýringa.